

Tuuli Matila

Suomalaiset siirtolaiset Pohjois-Amerikassa: Valokuvat ja empatia siltana nykyisyyteen

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Tarkastelen tässä artikkelissa suomalaisten siirtolaisten elämää Michiganin ”Copper Countryn” alueella Pohjois-Amerikassa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Arkistovalokuvat valottavat suomalaissiirtolaisten kokemuksia vieraassa maassa ja sitä, kuinka he ilmaisivat identiteettiään alueella. Käytetty teoria, proteesinen muisti, korostaa ensinnäkin teknologian, tässä tapauksessa valokuvien, tärkeyttä integraation välineenä. Toisaalta proteesinen muisti korostaa nykypäivänä teknologian, kuten juuri valokuvien, tärkeyttä työkaluna: valokuvat välittävät menneisyydestä tietoa empatiaa herättävällä tavalla. Siirtolaisuudessa on tiettyjä yleismaailmallisia piirteitä, joita esiintuomalla voitaisiin herättää hyödyllistä keskustelua tästä poliittisesti painavasta aiheesta. Empatian kautta voitaisiin luoda yhteyksiä myös nykysiirtolaisuuteen ja ymmärryksen lisäämiseen maahantulijoita kohtaan.

Siirtolaisuus, museot, proteesinen muisti, Suomi, Pohjois-Amerikka

Tuuli Matila, Oulun yliopisto, tuuli.matila@oulu.fi

Johdanto

Suomi sai muiden Euroopan maiden ohella kokea vuosina 2014–2015 alkaneen pakolaiskriisin, jonka seurauksena maat olivat uusien haasteiden edessä, sillä kymmenien tuhansien pakolaisten vastaanottaminen koetteli yhteiskunnan rakenteita ennennäkemättömällä tavalla. Tämä kriisi johti myös asenteiden koventumiseen kotimaassa – mielenosoituksia järjestettiin saapujia vastaan, ja vedottiin Euroopan unionin rajavalvonnan tarpeeseen.

Keskustelu polarisoitui äkkiä, ja sosiaaliseen mediaan perustettiin viharyhmiä, joissa hallitsematonta maahantuloa vastaan esitettiin pelokkaita argumentteja.² Viimeistään siitä lähtien maahanmuutto on ollut varsin näkyvä teema politiikassa myös Suomessa. Viimeisin pakolaiskriisi aiheutui Ukrainan sodasta, ja monet suomalaiset avasivatkin kotiensa ovet auttaakseen sotaa paenneita. Kuitenkin esimerkiksi Syyrian sotaa kohtaan reaktio oli paljon vaimeampi, ja mediassa esillä olleilla kuvilla oli tässä merkittävä rooli. Kuvat ukrainalaisista korostivat heidän eurooppalaisuuttaan ja siten samankaltaisuutta suomalaisten kanssa, kun taas syyrialaiset nähtiin toisina, jolloin heidän auttamisensa ei koskenut ”meitä”.³

Tämä artikkeli tarkastelee ajanjaksoa, joka voi tuoda uutta näkökulmaa nykysiirtolaisuuteen valottamalla tiettyjä yleismaailmallisia siirtolaisuuden piirteitä: suomalaisten siirtymistä Pohjois-Amerikkaan 1800–1900-lukujen vaihteessa. Pohjois-Amerikkaan lähti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkuvuosikymmeniä noin 350 000 siirtolaista, ja suurin osa siirtolaisista oli miehiä. Kiinnostuin pakolaiskriisin jälkimainingeissa siitä, miten suomalaisia siirtolaisia kohdeltiin, ja miten he ilmaisivat identiteettiään uudessa maassa. Suuntasin vuonna 2017 arkistomatkalle Pohjois-Amerikkaan ja tutkimusalueeksi valikoitui yksi suurimmista suomalaisten muuttokohteista eli Michiganin ”kuparimaa” [*Copper Country*] ja etenkin Hancockin ja Calumetin kaupungit niin sanotulla Keweenawin niemimaalla. Michiganin kaivostyöläisyys veti suomalaisia töihin paremman palkan toivossa, ja suuri osa heistä palasi takaisin Suomeen tienattuaan tarpeeksi. Osa matkalaisista jäi kuitenkin pysyvästi Amerikkaan, ja tämä artikkeli tarkastelee paikallisten valokuva-arkistojen kautta näiden suomalaisten siirtolaisten elämää Michiganin Copper Countryn alueella.

Teoreettisena näkökulmana käytän Alison Landsbergin ”proteesisen muistin” [*prosthetic memory*] käsitettä.⁴ Tämä teoreettinen käsite viittaa nykykatselijan kykyyn reagoida empaattisesti menneiden ihmisten kokemuksiin, joita välitetään museoissa, elokuvissa ja vaikkapa sarjakuvissa. Jos valokuvat ovat menetelmä ”toiseuttamiseen”, niin voisiko kuvia käyttää myös vastakkaiseen tarkoitukseen? Merkityksellistä proteesisen muistin käsitteessä on nimenomaan empatiaan perustuva identifikaatio, jolla voi olla poliittisia seurauksia nykyisyydessä. Empatian kautta ihmiset asettuvat toisten asemaan ja voivat pohtia muidenkin kuin omien kulttuuristen viiteryhmien kokemuksia.⁵ Tämä artikkeli ottaa kantaa siirtolaiskeskusteluun ja sellaiseen polarisaatioon, jossa saatetaan jopa kieltää siirtolaisilta inhimillisyyttä.⁶ Ymmärrystä ja empatiaa suomalaisten siirtolaisten kokemuksista voitaisiin käyttää luomaan empatiaa myös nykysiirtolaisia kohtaan ja herättämään keskustelua ajankohtaisista asioista. Yli sata vuotta sitten tapahtunut siirtolaisuus on tietenkin myös varsin erilaista kuin nykyään, ja kaikilta osin menneisyyden ihmisten kokemuksiin ei voida päästä käsiksi. Hahmottelen kuitenkin kuvien kautta mahdollisia yhtymäkohtia, joiden avulla siltoja heidän tunteisiinsa voidaan rakentaa. Kun nostetaan esiin siirtolaisuuden historialliset juuret ja yleismaailmalliset piirteet, voi olla mahdollista laajentaa ihmisten perspektiiviä ja pohtia esimerkiksi kulttuurisen rasismien luomia uhkakuvia.

Aineisto

Valokuvakokoelma, jota tarkastelen tässä tutkimuksessa, on Michigan Tech -yliopiston arkistossa säilytettävä John William Naran (suom. Närä) kokoelma (Kuva 1).⁷ Kokoelma käsittää yli 150 kuvaa, joista tarkasteluuni valikoituivat sellaiset otokset, jotka kertovat jotain siirtolaisten identiteetistä ja kokemuksista. J. W. Nara siirtyi Amerikkaan 1800-luvun lopulla ja vuoteen 1892 mennessä oli perustanut oman valokuvaamon Calumetiin.⁸ Nara kehitti yritystoimintaa myös rakentajana, ja hän jätti sitä kautta leimansa Copper Countryn maisemiin. Narasta ei henkilönä ole paljon tietoa, kuten ei

myöskään hänen siirtolaisuutensa taustoista. Hän kuitenkin perusti perheen Michiganissa ja menestyi ilmeisen hyvin valokuvaajana kokoelman laajuuden perusteella. Naran valokuvissa näkyy suomalaisten siirtolaisten elämää niin maaseudulla kuin kaupungissakin sekä harrastus- ja työtaistelutoimintaa. Naraa ja hänen valokuviaan arvostetaan vielä nykyäänkin ja niistä on järjestetty Pohjois-Amerikassa näyttelyitä sekä kirjoitettu historiikkeja.⁹

Tässä artikkelissa valokuvat ovat kahdessa roolissa. Ensinnäkin tarkastelen kuvien kautta amerikan-suomalaisten siirtolaisten materiaalista kulttuuria ja sitä, miten suomalaisuus ilmeni heidän elämässään Amerikkaan siirtyessä. Painotus on siis ensimmäisen ja toisen polven siirtolaisten kokemuksissa. Pitikö suomalaisten siirtolaisten luopua suomalaisesta identiteetistään tullakseen osaksi amerikkalaista yhteiskuntaa, vai saivatko he esittää identiteettiään avoimesti ja näkyvästi? Toiseksi valokuvien kautta päästään valokuvaajan kuvavalintoihin. Kuvista voi nähdä, miten suomalainen siirtolainen, tässä tapauksessa J. W. Nara, katsoi Amerikkaa, ja millaisia arvoja amerikkalaiseen ympäristöön liitettiin. Näissä kuvissa on potentiaalia samaistumisen tunteen herättämiseen, sillä ne valottavat siirtolaisten ristiriitaisia kokemuksia uudessa maassa.

Kuva 1. J. W. Nara valokuvastudiossaan. Michigan Tech Archives and Copper Country Historical Collections. Copper Miner's Strike Photograph Collection ja J. W. Nara collection.

Suomalaissiirtolaisuuden Historiallinen tausta Michiganissa

Syyt suomalaisten Pohjois-Amerikkaan lähtemiselle olivat moninaiset, mutta kenties suurin vaikutin oli elinkeinojen puute kotimaassa. Etenkin Pohjanmaalla tervanpolton loppuminen ja samanaikainen väestönkasvu ajoivat maaseudun väestöä etsimään uusia apajia. Palkat olivat Pohjois-Amerikassa korkeammat kuin Suomessa, ja monet välittäjät etsivätkin siirtolaisia töihin paikallisiin tehtaisiin. Pohjois-Amerikasta maalattiin kuva luvattuna maana, josta myös viljelijät saivat tontteja halvalla raivattavaksi, ja nämä lupaukset siinsivät korkealla lähtijöiden mielissä.¹⁰

Yksi merkityksellinen syy lähtöön oli myös värväyksen välttäminen, sillä Venäjän armeija saattoi uusien 1900-luvun alun lakien perusteella kutsua suomalaisia taistelemaan mille tahansa rintamalle.¹¹ Nykyäänkin pakolaiskeskustelussa tuodaan Suomessa esille se, että miesten kuuluisi jäädä kotimaahansa taistelemaan, ja pakolaismiehiä vertaillaan Suomen sotilaisiin toisen maailmansodan rintamilla.¹² Toista maailmansotaa pidetään Suomessa kansallisena sankaritarinana ja se on peittänyt alleen muita sotakokemuksia. Kenties tästä syystä keskustelusta on unohtunut se, että suomalaisiakin on lähtenyt sotaa pakoon.¹³

Osa suomalaissiirtolaisista sai kokea pettymyksen saapuessaan uuteen maahan. Olot olivat kovat tehdas- ja metsätöissä, ja työläisten oikeuksia poljettiin toistuvasti. Suuri osa siirtolaisista tuli köyhistä oloista ja täten moni oli aatekannaltaan vasemmalle kallellaan – seikka, joka lisäsi työnantajien epäilyksiä suomalaisia kohtaan.¹⁴ Saapuessaan siirtolaiset joutuivat myös luokitteluiden kohteeksi tuloaikansa sekä

rotunsa perusteella, ja suomalaiset luokiteltiin vähemmän arvokkaisiin, niin sanottuihin uusiin tulokkaisiin, itä- ja eteläeurooppalaisten kastiin.¹⁵ Tämän kaltainen rodullisen tyypittelyn tarve heräsi aikana, jolloin yhteiskunnat kävivät läpi merkittävää muutuskautta, teollistumista, ja siitä seurannutta ristiriitaa työväestön ja kapitalismin välillä. Luokittelu saattoi antaa illuusion vakaudesta aikana, jolloin yhteiskunta muuttui kovaa vauhtia.¹⁶ Monikulttuurisuus nähtiin myös myrkkynä, joka uhkasi amerikkalaista henkeä ja rodullista puhtautta.¹⁷ Samankaltainen kehitys ja keskustelukulttuuri on ollut nähtävissä viime vuosikymmeninä globalisaation ja digiaikaan siirtymisen myötä.¹⁸

Siirtolaisuuden vilkkain aika 1900-luvun alkuvuosikymmeninä herätti pelkoja ja siten tarpeen häivyttää ”toiseus” amerikkalaisesta yhteiskunnasta. Sitä varten alettiin järjestää erinäisiä kursseja uusien tulokkaiden sulauttamiseksi amerikkalaiseen elämäntapaan. Henry Ford oli yksi aktiivisista ”kulttuurisen sulatusuunin” kannattajista ja järjesti uusille siirtolaistyöntekijöilleen esimerkiksi englannin kielen koulutusta. Valmistuttuaan kursseilta työntekijät osallistuivat niin sanottuihin ”sulatusuunirituaaleihin”, joissa valmistuneille annettiin uudet amerikkalaiset vaatteet ja liput käsiin, ja he kävelivät esiintymislavalta todistuksen ja uuden identiteetin kera. Kuten Landsberg toteaa, siirtolaiset muutettiin tyypillisiksi amerikkalaisiksi kuin liukuhihnalta.¹⁹ Paikallinen kulttuuri ei siis suosinut erilaisuutta.

Suomalaiset eivät olleet järin pidettyä kansaa, sillä heillä oli taipumusta juopotella ja joutua puukkotappeluihin humaltuneena.²⁰ Suomalaissiirtolaisten kokemuksista ja joskus jopa häpeällisestä kulttuurisesta toiseudesta kertovat elävästi Warrenin ja Blanderin sukujen historialliset kokoelmat Keweenawin arkistossa, Calumetissa. Helmi Warren muistelee yhtä kivuliaimmista kokemuksistaan siirtolaisen lapsena, kun leikkikaverin äiti ei antanut lapsensa leikkiä Warrenin kanssa tämän ”vääränrotuisuuden” takia. Tämä oli kieltänyt lastaan olemasta tekemisissä ”tuon mongolin” kanssa.²¹ Esimerkki osoittaa, kuinka syvälle iskostuneita uudet aatevirtaukset ja rotujattelu olivat tuon ajan yhteiskunnassa. Margaret Blander puolestaan kertoo, kuinka nöyryyttävää lapselle oli, kun ei vielä osannut englannin kieltä kunnolla. Häntä oli luokassa ojennettu sanottuaan nenäverenvuodon väärin [blood nose vrt. nosebleed].²² Lapsia myös rangaistiin koulussa, jos he puhuivat Suomea. Blander muistaa, kuinka suomalaisten jälkeläiset ”kiemurtelivat luokassa”, kun maantiedon opettaja luokitteli heidät keltaisten rotujen joukkoon tai kutsui suomalaisia ”primitiivisiksi” tavoiltaan.²³ Amerikkalaiset halusivat kuvitella itsensä pohjoismaisen ja arjalaisen rodun jatkeena, ja suomalaiset eivät mahtuneet tähän rotukategoriaan, sillä heidät oli sinä aikana määritelty ”keltaisten” rotujen joukkoon.

Primitiivisyys on nykyään käsite, joka usein liitetään muslimisiirtolaisiin. Muistutus suomalaisten kokemasta kulttuurisesta rasismista Amerikassa voisi avartaa katselijoiden näkökulmia.²⁴ Suomen mediassa syntyi aiheesta keskustelua vuonna 2015 pakolaiskriisin yhteydessä, jolloin eräs mielenosoittaja saapui vastaanottokeskuksen eteen Ku Klux Klanin valkoinen kaapu päällään. Bloggari Thomas Nyberg huomautti, että järjestön vihalistalla olivat myös suomalaiset siirtolaiset.²⁵ Kuten Kero toteaa, siirtolaisilta puuttuivat siteet perheyhteisöön, jolla yleensä on häiriökäytöstä hillitseviä vaikutuksia.²⁶ Epäilemättä nykyäänkin perheiden yhdistämisellä on merkittävä vaikutus siirtolaisten hyvinvointiin. Esimerkiksi presidentti Tarja Halonen esitti mediassa vastaavan toiveen Oulussa tapahtuneiden seksuaalirikostapausten yhteydessä.²⁷

Valokuvat ja empatia

Valokuvien välittämiin tunnekokemuksiin suhtaudutaan kulttuurin- ja historian tutkimuksessa usein varovaisen epäilevästi, ja valokuvia on usein pidetty joko liian voimakkaina ja subjektiivisina tai liian heikkoina ja objektiivisina esineinä.²⁸ Viime aikoina historian- ja kulttuurintutkimuksen aloilla on

puhuttu niin sanotusta ”affektiivisesta käänteestä”, joka on vaikuttanut kiinnostuksen kääntymiseen ihmisten kokemusmaailman tutkimukseen.²⁹ Valokuvan tutkimukseen käänteellä ei kuitenkaan ole ollut merkittävää vaikutusta, ja valokuvien affektiivisuuteen on kiinnitetty yllättävän vähän huomiota myös kansainvälisessä tutkimuksessa, jossa yleensä keskitytään vain representaatioiden tarkasteluun.³⁰ Muutamat tutkimukset ovat kuitenkin keskittyneet valokuvien mahdollisuuksiin tunne- ja aistikokemusten välittäjänä, ja tässä yhteydessä on puhuttu valokuvista myös ”proteesisen muistin” välineinä.³¹

Landsbergin teoreettinen käsite ”proteesinen muisti” viittaa eri teknologioiden, erityisesti elokuvien ja museoiden välittämään tunteisiin vetoavan historiatiedon esittämiseen.³² Proteesin käsite korostaa nimenomaan teknologian tärkeyttä muistamisessa. Landsberg suhtautuu kriittisesti valokuvien potentiaaliin tunteiden herättäjänä ja arvelee, että arkistokuvat ovat lähinnä etäännyttäviä esittäessään ”objektiivisia totuuksia”.³³ Elokuvat käyttävät hieman eri mekanismeja luomaan samaistumista henkilöihahmoja kohtaan, ja on totta, että museossa on monia esineitä, jotka luovat monia eri aistikokemuksia yhdistäviä tunnemaailmoja, joiden kautta kokea menneisyyttä. Landsberg puhuu kuitenkin mimeettisyyden käsitteestä tarkastellessaan Washingtonin Holokaustimuseon näyttelyä ja siellä esillä olleita uhrien kenkiä. Kengissä näkyy käytön jälkiä, jotka ovat piirtyneet suoraan käyttäjistään, jotka menehtyivät keskitysleireillä – niillä on suora yhteys kuolleisiin ja ne edustavat tapahtunutta menetystä.³⁴ Valokuvien osalta voidaan myös puhua mimeettisestä suhteesta todellisuuteen, sillä ne esittävät kameran edessä ollutta, todellista ihmistä.³⁵ Kuten Susan Sontag asian muotoilee, sen lisäksi, että valokuva on ”...todellisen tulkinta; se on myös jälki, jotain suoraan todellisesta jäljennettyä, kuten jalanjälki tai kuolinnaamio.”³⁶ Mimeettinen suhde ei ole kuitenkaan pelkästään katsojan visuaalista samaistumista, vaan se voi myös aiheuttaa muutosta yhteiskunnassa ja politiikassa.³⁷ Siten valokuvat ja niiden herättämä empatia ovat esimerkiksi olleet yksi merkittävä tekijä muuttamassa asenteita ihmisoikeuksia kohtaan.³⁸ Näin olleen valokuvilla on huomattava potentiaali muuttaa ihmisten käsityksiä ja asenteita, mikäli niitä osataan hyödyntää esimerkiksi mediassa ja museoissa. Valokuva asettaa katsojan kuvaajan asemaan tavalla, joka on kehollinen ja aistein välittyvä.³⁹ Nähdessämme esimerkiksi ihmisen surulliset kasvot tai kuvan kylmästä pakkaspäivästä meillä on taipumus käyttää aistejamme ja tunteitamme kuvan tulkinnassa. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kuvan tulkinta ja kokeminen muodostuu aina kontekstissaan, ja se, miten ja millaisin saatetekstein kuvat esitellään yleisölle, on vähintään yhtä tärkeää kuin itse kuva.⁴⁰

Tarkoitin empatialla nimenomaan toisten ihmisten kokemusten ymmärrettäväksi tekemistä. Ymmärrys on avainsana kuvailtaessa empatiaa, sillä kokija joutuu asettamaan itsensä toisen asemaan ja pohtimaan sitä, miltä tästä mahdollisesti tuntuu.⁴¹ Se on siis sekä älyllinen että tunteellinen yhteys toiseen ihmiseen. Sanan alkuperäisessä merkityksessä se tarkoitti tunteiden siirtoa elottomiin esineisiin, mutta nykyään ollaan tietoisia sen merkityksestä myös ihmisten välisissä suhteissa.⁴² Empatian sukulaissana *sympatia* tarkoittaa samankaltaista tunnetilaa, mutta ratkaiseva ero on se, että *sympatia* tunteena usein ottaa hierarkisen suhtautumisen toisen ihmisen kokemukseen ja sitä kautta väistää todellisen ymmärryksen syntymisen.⁴³ Tästä syystä tutkijoiden olisi hyödyllistä keskittyä juuri tuon hierarkisuuden purkamiseen, tässä tapauksessa suomalaisten kuviteltuun kulttuuriseen paremmuuteen, jotta saavutetaan empaattinen asenne toiseutettujen ihmisten kokemuksille.

Ryysyläisiä vai rikkaita? Suomalainen identiteetti Amerikassa

Naran valokuvakokoelmat kertovat siirtolaisten arkisesta elämästä ja suomalaisesta identiteetistä uudessa ympäristössä. Suomalaisuuden esittely näyttää jokseenkin rajatulta ja irrotetulta arkielämästä. Esimerkkinä tästä on suomalainen vaatetus, jonka käyttö oli ilmeisesti varattu lähinnä studiovalokuviin, ja joka näyttäytyy lähinnä museoituna ja kuriositeetin kaltaisena identiteetin osana. Kuva miehestä turkisasussa käyttää kuvatekstissä sanamuotoa ”costume”, joka viittaa sanana enemmänkin kansallisuudelle tyyppilliseen asuun tai esiintymisasuun kuin jokapäiväiseen vaatetukseen. Miehen vierellä on täytetty koira, joka viittaa museopuitteisiin. Toinen tapa esitellä suomalaisasuja oli teatterilavalla, sillä näytelmäharrastus oli suosittua niin sanotuilla ”työväenhaaleilla”.⁴⁴ Kokoelmassa on valokuva nuorista neidoista ”suomalaisasuissa”, jotka eivät näytä perinteisiltä suomalaisilta vaatteilta. Yhteen näistä kuuluu päähine, jossa näyttäisi olevan sirppi ja vasara, sekä mekko, jossa on mahdollisesti punaisia tähtiä (Kuva 2). Asu voisi viitata vasemmistolaiseen aatteeseen, sillä Keron mukaan juuri työväen ideologia oli tärkeä osa näytelmätoimintaa.⁴⁵ Näytelmätoiminnassa on voitu esittää suomalaisuutta ikään kuin irrallaan todellisuudesta.

Kuva 2. Neitoja ”suomalaisissa” asuissa. Michigan Tech Archives and Copper Country Historical Collections. Copper Miner’s Strike Photograph Collection ja J. W. Nara collection.

Suomalaissiirtolaiset hankkivat usein amerikkalaistyylliset vaatteet heti saavuttuaan uuteen maahan. Naran omassa muotokuvassa hän esiintyy amerikkalaisissa vaatteissa, joihin kuuluu ajalle

tyypillinen hattu (kuva 1). Holmio paikantaa valokuvauksen suosion siihen, että siirtolaiset halusivat lähettää kotimaahansa kuvia itsestään koppalakissa ja paksu kelloketju rinnuksilla menestymisen merkiksi.⁴⁶ Muotokuvat ovat tietenkin olleet tärkeitä muistiesineitä sukulaisten välillä ja tietynlaista ajan ”hupia”. Siirtolaiset joutuivat eroon perheistään, ja kuten Tiina Männistö-Funk toteaa, ”Amerikka saattoi tuntua lähes yhtä saavuttamattomalta kuin tuonpuoleinen, eikä vanhemmilla ollut varmaa tietoa siitä, tapaisivatko he sinne lähteneitä lapsiaan enää koskaan”.⁴⁷

Valokuvat voivat kuitenkin toimia myös henkilölle itselleen todisteena uudesta identiteetistä ja ne mahdollistivat kuvatun henkilön itsensä kuvittelun amerikkalaisena. Siirtolaiset siis omaksuivat amerikkalaisia muistoja, jotta voivat tulla todellisiksi amerikkalaisiksi, ja valokuvat toimivat tässä auttavana teknologiana. Proteesisen muistin käsite liittyy haluun muuttua toiseksi, osittain keinotekoisesti.⁴⁸ Valokuvauksella on kolonialistinen historia ja se liittyy edellä mainittuun ihmisten tyyppittelyn tarpeeseen. Siitä syystä nimenomaan valokuvat olivat oivallinen väline, joiden kautta tyyppitellä itsensä amerikkalaiseksi.⁴⁹ Tämän puolesta todistaa myös se, että Suomeen palanneiden keskuudessa Amerikassa otetuilla kuvilla ei enää ollut funktiota kantajalleen, ja amerikkalaiset muistot saattoivat menettää merkityksensä kotimaassa. Yhteys valokuvien henkilöihin ja tarinoihin saattoi katketa jälkipolvien tietoisuudesta.⁵⁰

Naran omakuva muistuttaa siirtolaisten kipeästä halusta kuulua muiden joukkoon ja herättää siten empatiaa. Vaatteet olivat ominainen osa identiteetin ilmaisua, ja vanhahtava suomalainen vaatetus voitiin kokea häpeällisenä verrattuna moderniin amerikkalaiseen asukokonaisuuteen. Nykykeskusteluissakin on keskitytty siirtolaisten vaatteisiin, ja siirtolaisuuden vastustajat ovat paheksuneet esimerkiksi heidän kalliita länsimaisia vaatteitaan.⁵¹ Vaatetuksella on tärkeä rooli kuulumisen tunteen saavuttamisessa, jolloin siihen halutaan sijoittaa.

Eriksen toteaa, että amerikkalainen sulatusuuni antoi kaikille siirtolaisten jälkeläisille saman kielen ja samat arvot, mutta symbolisella, materiaalisella ja poliittisella tasolla muutos ei ollut niin läpitukenä.⁵² Tämän kuvakokoelman perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että suomalaisuus ei näkynyt ulospäin ja sitä pyrittiin häivyttämään, vaikka sosiaalisista käytänteistä ei luovuttukaan niin helposti. Esimerkiksi teatteritoimintaa pidettiin yllä ensimmäisten tulokkaiden keskuudessa, mutta kuten monien muidenkin kulttuuritoimien kohdalla kävi, innostus hiipui seuraavien sukupolvien keskuudessa.⁵³ Kolmannen sukupolven siirtolaistaustaiset ovat jo sen verran etäällä vanhempiansa ja isovanhempiansa sopeutumishankaluuksista, että voivat olla ylpeitä sukujuuristaan ja omistaa ja esitellä esimerkiksi suomalaisia kansallispukuja.⁵⁴

Työn ja haaveiden maisema: Proteesinen kokeminen valokuvien kautta

Myös Naran valokuvissa esiintyvät maisemat voivat kertoa siirtolaisten kokemuksista uudessa maassa. Suomalaissiirtolaisten rakennustyylit näyttävät varsin amerikkalaisilta, kun tarkastellaan Naran valokuvia, etenkin hänen Houghtonin alueelle rakentamiaan taloja. Rakentaminen oli Naralle tärkeä tulonlähde, joten oli luonnollisesti myös edullista opetella rakentamaan amerikkalaiseen tyyliin. Naran kotitalo Michiganissa näyttää enemmän 1800-luvun perinteiseltä suomalaispirtiltä (Kuva 3). Olihan myös luonnollista, että ensimmäisenä paikalle saavuttua hyödynnettiin sitä osaamista, mikä rakentamisesta oli Suomessa hankittu. Paikalliset asiantuntijat kertovat, että suomalainen rakennustyyli erottuu muista lähinnä ulkorakennusten ja arkkitehtonisten yksityiskohtien osalta.⁵⁵ Ulkorakennuksiin kuuluivat luonnollisesti myös saunat, joita näkee vielä nykyäänkin Michiganissa.

Kuva 3. J. W. Närän kotitalo Houghtonissa. Michigan Tech Archives and Copper Country Historical Collections. Copper Miner's Strike Photograph Collection ja J. W. Nara collection.

Kirkot ovat näkyvimpiä suomalaisiin liitettäviä rakennuksia paikallisessa maisemassa, ja niissä on nähtävissä paikallisesta rakennustyylistä eroavaa arkkitehtuuria. Esimerkiksi Jacobsvillen kylään, joka sijaitsee noin 20 kilometrin päässä Houghtonista, on rakennettu suomalainen luterilainen kirkko vuonna 1888, nimeltään ”Finnish Lutheran church”. Kirkko on muotokieleltään selkeästi perinteisten suomalaisten puukirkkojen näköinen. Suomalaiset perustivat innokkaasti omia kirkkojaan alueelle, mutta myöhempien sukupolvien kuluessa ne jäivät paljolti pois käytöstä integraation seurauksena; myös Jacobsvillen suomalainen kirkko on nykyään museokäytössä.

Suomalaisten rakennuksista on siis havaittavissa samanlaisia piirteitä kuin vaatetuksenkin suhteen – tärkeimmistä sosiaalisista rakennuksista on pidetty kiinni, mutta koteja on pyritty ainakin jossain määrin sopeuttamaan paikalliseen maisemaan.⁵⁶ Amerikassa uskontokunnat ovat olleet alusta lähtien varsin pirstaloituneita verrattuna Suomen valtionkirkon luomaan kristilliseen hegemoniaan, eikä kristillisyyttä ollut pääsyy suomalaisten syrjinnälle. 1990-luvulta lähtien Suomessa puolestaan suvaitsemattomuus on kohdistunut ihonväriltään tai uskonnoltaan eroaviin ihmisiin.⁵⁷ Suomessa on viime aikoina käyty vilkasta keskustelua esimerkiksi Helsinkiin kaavaillun suurmoskeijan rakentamisesta.⁵⁸ On tärkeää muistaa, että kun on menettänyt kotinsa, uskonnolla voi olla merkittävä rooli siirtolaisen elämässä.

Nykykatsojan näkökulmasta kuvat rakennuksista sisältävät mielenkiintoisia visuaalisia kontrasteja – niissä on jotain tuttua, mutta myös jotain vierasta. Kuvat rakennuksista muistuttavat siitä

ristipaineesta, jossa toisaalta koitettiin hylätä ulkoiset merkit kansallisuudesta ja toisaalta yritettiin pitää kiinni tietyistä identiteetin rakennuspalikoista, josta ei haluttu luopua. Koska otokset dokumentoivat integraatioprosessin varsin alkuvaiheessa, kuvissa on mukana tietty hämmennyksen tunne, joka välittyy tunnepitoisesti nykykatsojalle. Kuvat ovat kuin perhealbumista, ja esimerkiksi kuva Naran kotitalosta voisi melkein olla kuvattu Suomessa. Kovin monella suomalaisella tuskin kuitenkaan on tuolta ajalta kotialbumeissa otoksia autoista talojen pihoissa. Marianne Hirsch toteaa, että perhealbumeiden katselutapa rakentaa sitä, miten kuvat ymmärretään, ja niihin liittyy aina kulttuurisia, sukupuolittuneita, rodullisia ja luokkaan perustuvia käsityksiä.⁵⁹ Jos tuo katselutapa on rakennettu kulttuurisesti, sitä voidaan myös kulttuurisesti manipuloida, tässä tapauksessa nostaa esiin niitä kulttuurisia ristiriitoja, joita suomalaiset ovat uudessa maassa kokeneet ja sitä kautta muistuttaa heidän kokemuksistaan.

Naran kuvista voidaan myös tarkastella muita kuin rakennuksiin liittyviä maisemakuvia. Huomionarvoista Naran maisemakuvissa on se, että niin sanotusti paljaita luonnonmaisemia ei juurikaan ole kuvattu, vaan suurin osa liittyy eri tavoin elinkeinoihin, kuten teollisuuteen, kaupankäyntiin sekä maatalouteen (Kuva 4). Marianne Hirsch muistuttaa, että valokuvan katselija asettaa itsensä aistien kautta valokuvaajan paikalle. Nämä kohtuullisen karut työnkuvaukset muistuttavat siitä, että siirtolaisten asema ei ollut helppo. Suomessa heräsi 1800-luvun lopulta alkaen kansallisuusaate, ja huomio kiinnittyi luontoon. Tämä mielenkiinto liittyi varmasti paljolti suomalaiseen historian puutteeseen – kun ei ollut vuosisataisia historiallisia juuria, niin katsottiin mieluummin ympäristöön kansallista erityisyyttä haettaessa.⁶⁰ Naran arkistosta puolestaan en löytänyt yhtäkään maisemakuvaa, jossa ei olisi taloja tai ihmisiä töissä. Yksi valokuva Naran kokoelmassa esittääkin maalaismaisemaa, jossa on päälle kirjattu teksti ”maisema Karjalan selänteellä 1915”. Kuvan taakse käsin kirjoitettu teksti puolestaan kertoo maiseman olevan ”Jacobsville Roadilta 1915”. Jacobsville Road on myös mahdollisesti ollut edellä mainitussa Jacobsvillen kylässä, vaikka sitä ei enää nykyään kartalta löydykään. Paikan nimeäminen Karjalaksi kertoo myös kotimaisemien kaipuusta. Kuten Ritva Kylli muistuttaa,

”siirtolaisuudessa on aina kyse myös menettämisestä”⁶¹. Amerikka oli Naran kuvaamana ainoastaan työn ja paremman toimeentulon maisema, eikä ehkä identiteetin kiinnittymispaikka samassa mielessä kuin koti-Suomen maisemat. Näin ollen kuvat muistuttavat siitä pakosta, jonka edessä siirtolaiset poistuivat kotimaastaan (Kuva 5). Nykyäänkin kodin jättämiseen voi liittyä kipeitä tunteita siirtolaisten keskuudessa.

Kuva 4. Rautatien rakentamista Michiganissa. Michigan Tech Archives.

Kuva 5. Paikkoja nimettiin tutuilla suomalaisilla nimillä ja esimerkiksi suomenkieliset tiekyllit ovat vieläkin olennainen osa maisemaa alueella. Michigan Tech Archives and Copper Country Historical Collections. Copper Miner's Strike Photograph Collection.

Italian Hall: Tragedia Suomalaissiirtolaisten elämässä

Yksi tapahtuma piirtyi terävänä esiin paikallisten muistelmissa sekä Naran valokuvakokoelmassa: Calumetin paniikki [eng. *Italian Hall disaster* tai *Italian Hall tragedy*], joka tapahtui vuoden 1913 jouluaattona. Naran kuvista välittyy tapahtuman suuri merkitys nimenomaan suomalaisten siirtolaisten kokemuksena.

Niin sanotut ”haalit” olivat siirtolaisyhteisöjen rakentamia tiloja, joissa vietettiin aikaa oman ryhmän keskuudessa.

Italian Hallissa järjestettiin vähävaraisille lapsille joulujuhla, jossa jaettiin joululahjoja ja vietettiin aikaa mukavissa merkeissä. Tuntematon henkilö huusi ovelta, että talossa on tulipalo, jonka seurauksena ihmiset pakkautuivat paetessaan ahtaaseen porraskäytävään ja jäivät sinne jumiin, kun ovet eivät auenneet. Portaikossa olleet lapset tallautuivat ja tukeutuivat kuoliaaksi. Väärän hälytyksen antanutta henkilöä epäiltiin työnantajapuolen tukemaksi, niin sanotun Citizens' Alliance -järjestön edustajaksi. Tätä väitettä ei kuitenkaan ole koskaan voitu osoittaa todeksi.

Vuoden 1913 suurlakon taustalla olivat kuparikaivosten työntekijät, jotka vaativat parempia palkkoja ja oloja. Lakkoilu oli jatkunut alueella jo pitkään, eikä Italian Hallin tapahtuma sinänsä ollut minkään yksittäisen suuren lakon aiheuttamana poikkeustapaus.⁶² Tapaus oli kuitenkin nimenomaan suomalaissiirtolaisten näkökulmasta merkittävä, sillä sosialismiin taipuvaiset suomalaiset olivat pääryhmänä aloittamassa vuoden 1913 lakkoa.⁶³ Monet suomalaiset olikin julkisessa puheessa määritelty radikaaleiksi, ”Red Finnseiksi”.⁶⁴ Calumet & Hecla oli suurin paikallisista kupariyrittäjistä, ja lakko oli tietenkin heidän etujensa vastainen. Hiltunen muistuttaa, että Italian Hallin tapahtuma antoi tuleville työntekijöille enemmän oikeuksia ja hyvinvointia tulevaisuudessa, mutta se tapahtui kovalla hinnalla.⁶⁵ Tapaturmassa kuoli 73 ihmistä, joista 55 oli lapsia ja 50 suomalaista. Suomalaistaustaisia lapsia vainajista oli 37.

Noin 5000 ihmistä marssi hautajaissaattueessa kylän keskustasta hautausmaalle, jossa vainajat saivat viimeisen leposijansa. Kuvat tapaturmasta ja hautajaisista kiersivät aikanaan laajasti mediassa, ja mediahuomiota kesti noin vuoden verran, kunnes tapahtuman muistelu painui vähemmän näkyville kanaville.⁶⁶ Saramo mainitsee Naran kuvien vaikutuksen tulevan kuvien välittämästä äänimaisemasta sekä suruun liittyvästä vähäeleisyydestä: lumen kulkueen jalkojen alla voi kuvitella narskuvan, kun saattue marssii arkkujen vierellä surumielisenä kohti hautausmaata (kuva 6).⁶⁷ Ihmisillä on taipumus

värittää valokuvia omien arkikokemustensa perusteella, ja näin ollen voimme kokea tapahtumat voimakkaasti kuvien kautta.⁶⁸ Suomalainen voi tunnistaa, miltä tuntuu seistä talvisessa maisemassa, ja näin ollen pystyy samaistumaan kuvien tapahtumiin. Kuvien voima tulee myös niiden ajallisesta kokemisesta. Kävijän on mahdotonta palata ajassa taaksepäin ja muuttaa jo tapahtunutta ja kuvattua tapahtumaa.⁶⁹ Tällainen katsojapositio on omiaan herättämään empatiaa.

Arkistosta löytyy myös kuvia Calumetin paniikin lapsiuhrien ruumisriveistä ruumishuoneella. Kuvat löytyvät nykyään myös Internetistä useiltakin sivustoilta. Kuvien julkinen levitys herättää eettisiä kysymyksiä, joihin ei ole helppo vastata. Onko kauan sitten kuolleilla oikeus yksityisyyteen kuoleman jälkeen? Onko omaisten kannalta ongelmatonta, että kuvat ovat julkisesti saatavilla? Näistä syistä käytän tässä artikkelissa eettistä harkintaa enkä toisinnan kuvien julkista levitystä. Sen lisäksi en pidä välttämättömänä tällaisten kauhukuvien käyttöä empatian herättämiseksi. Usein niin sanotusti hiljaisemmat kuvat herättävät tunteita tehokkaammin, ja jatkuva kauheuksien näkeminen vain puuduttaa katsojan.⁷⁰ Esimerkiksi Syyrian sodasta julkaistiin Suomenkin mediassa paljon toinen toistaan synkempiä lapsiuhrien kuvia, ja vaikka tarkoitus olisi herättää sympatiaa sodan uhreja kohtaan, olisi kuvien eettisestä puolesta syytä keskustella.⁷¹

Kuva 6. Hautajaisaattue. Michigan Tech Archives and Copper Country Historical Collections. Copper Miner's Strike Photograph Collection ja J. W. Nara collection.

Vierailin Lake View'n hautausmaalla osana arkistomatkaani vuonna 2017, ja tällöin Calumetin paniikin joukkohautausmaa oli hoitamattoman ja unohdetun näköinen. Saramon mukaan vainajia siirrettiin myöhemmin perhehautoihin, ja tällä pyrittiin osoittamaan, että uhrit edustivat muutakin kuin

vain tapahtunutta tragediaa – heillä oli perheyhteisö, jotka välittivät ja kaipasivat heitä.⁷² Välittömästi tapahtuman jälkeen se vaiettiin yhteisössä täysin, ja työntekijät palasivat töihin tai lähtivät alueelta.⁷³ Anne Heimo on puhunut Italian Hallin tragedian yhteydessä transnationaalista ja transkulttuuraisesta muistamisesta. Hän toteaa, että media luo kuvan historiallisista tapahtumista, kun tarinoita kierrätetään sosiaalisessa mediassa, lehdissä ja valokuvien avulla, ja tapahtuma saa uusia vivahteita tämän prosessin aikana.⁷⁴ Transnationaalinen ja transkulttuurainen muistaminen ovat rinnakkaistermejä ”proteesiselle muistille”, joka korostaa teknologian merkitystä prosessissa sekä empatiaa, jota nämä muistin teknologiat voivat katsojissa tuottaa. Italian Hallin tragedian muistelu on sittemmin elvytetty ja elää sosiaalisessa mediassa esimerkiksi Facebook-ryhmissä. Heimo on todennut, että tämän tragedian muistelu on osoitus proteesisen muistin toiminnasta käytännössä, ja valokuvien rooli on vain korostunut ajan saatossa.⁷⁵ Tämä osoittaa, että valokuvilla on edelleenkin merkittävä rooli muistelussa, ja toisin kuin esimerkiksi Landsberg epäilee, ne ovat kykeneviä tuottamaan yleisössä empaattisen reaktion.⁷⁶

Gary Kaunonen listaa yhdeksi syyksi tapahtuneelle tragedialle sen, että ilmapiiri alueella oli muuttunut ”me vastaan he” -hengeksi, ja lakkoilevat, ulkomaalaisiksi käsitetyt työläiset määriteltiin loisiksi.⁷⁷ Työnantajan puolella olleet ja usein arvokkaampien siirtolaisten kastiin kuuluneet eivät suvainneet etenkään suomalaisten vaatimuksia paremmista työoloista ja -ajoista sekä palkoista. Tämä synnytti vihan ja pelon ilmapiiriin ja ennen kaikkea tarpeen rangaista kiittämättömiä siirtolaisia. Liian suuret mittasuhteet saanut pelko ja viha päättyi tragediaan. Naran valokuvat ovat merkittävä muistuttaja menneestä vääryydestä, joka muistetaan alueella pitkään, vaikka poliittinen ideologia taustalla olisikin jo unohtunut. Tapahtuma voi nykyäänkin toimia muistutuksena vihan lietsomisen ja eriarvoisuuden kasvamisen seurauksista. Suomessakin on toisinaan ollut puhe lisätyn työvoiman tarpeesta ja tässä yhteydessä on esitetty argumentteja, jotka oikeuttaisivat siirtolaisten eriarvoisen kohtelun. Esimerkiksi Marimekon toimitusjohtaja Mika Ihamuotila esitti mediassa toiveen matalapalkkaisen maahanmuuton lisäyksestä Suomeen.⁷⁸ Epätasa-arvoinen kohtelu saattaa synnyttää tulehtunutta ilmapiiriä ja konflikteja, kuten Calumetin paniikin tapaus osoittaa, ja tämä on hyvä muistaa siirtolaiskeskustelussa.

Johtopäätökset

Suomalaissiirtolaisten ei ollut tarkoitus täysin hävittää omaa kulttuuriaan ja tärkeitä sosiaalisia yhteisöjään, vaan näiden kuvien perusteella eroon haluttiin nimenomaan ulospäin näkyvästä, leimaavasta toiseudesta. Ei liene ihme, että siirtolaiset halusivat jättää taakseen ulkoiset merkit suomalaisuudesta ja halusivat muuttua ja kuvitella itsensä amerikkalaisiksi, kun ottaa huomioon siirtolaiset vastaanottaneen maan asenteet. Vaatteet olivat tärkeä osa tätä prosessia ja samoin kamera, joka todensi muutoksen ehkä myös siirtolaiselle itselleen.

Suomalaiset tyypillisesti pysyttelivät omien ryhmiensä keskuudessa, mistä syystä suomalaisilla ei ikinä ollut kovin suurta vaikutusta amerikkalaiseen kulttuuriin, vaikka ajan lehdistössä ilmaistiin huolta siitä, että amerikkalaisuus häviäisi tyystin monien siirtolaiskulttuureiden jalkoihin. Nykyäänkin saatetaan kantaa huolta siirtolaisten vaikutuksesta paikalliseen kulttuuriin. Suomalaissiirtolaisten lapsia vanhempien kulttuurin ylläpitäminen ei kuitenkaan kiinnostanut, ja kun he saivat amerikkalaisia ystäviä, oli paine amerikkalaistua paljon voimakkaampi – toinen sukupolvi oli jo täysin integroitunut amerikkalaiseen yhteiskuntaan.

Nykyään suomalaissiirtolaisten elämää kuvaavilla valokuvilla on mahdollisuus välittää empatiaa suomalaisia kohtaan, mutta myös muistuttaa siirtolaisuuden yleismaailmallisista piirteistä aikana, jolloin

puhe maahanmuutosta on koventunut politiikassa. On tärkeää pitää mielessä ymmärrys inhimillisistä tunteista siirtolaisten kokemuksissa – kodin jättämiseen ja uuteen maahan sopeutumiseen liittyy kipeitä tunteita ja halua selviytyä. Tämä artikkeli on vain raapaissut pintaa siitä, mitä kaikkea tietoa ja materiaalia Yhdysvaltojen arkistot tarjoavat suomalaissiirtolaisten kokemuksista ja historiasta.

¹ Esim. Mia Gertsch, ”Torniossa vaadittiin jälleen rajoja kiinni. Mielenosoitus sujui poliisin mukaan rauhallisesti”, *YLE* 31.10.2015, <https://yle.fi/uutiset/3-8422621>.

² Matti Pohjonen, *Horizons of Hate: A Comparative Approach to Social Media Hate Speech* (Dublin: Vox-Pol network of excellence, 2018), https://www.voxpol.eu/download/vox-pol_publication/Horizons-of-Hate.pdf; Salla Tuomola, ”Pakolaiskeskustelu MV-lehdessä: Merkityksellistämisen mekanismit ideologisissa puhuttelutavoissa”, *Media & Viestintä* 41 no. 3, (2018), 171–191. Doi: <https://doi.org/10.23983/my.75324>.

³ Juulia Heikkinen ja Taina Meriluoto, ”Surtavat kuvat – Ukrainan sota visuaalisessa sosiaalisessa mediassa”, Ilmiö: sosiologinen media kaikille 13.5.2022, <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/surtavat-kuvat-ukrainan-sota-visuaalisessa-sosiaalisessa-mediassa>.

⁴ Alison Landsberg, *Prosthetic Memory: The Transformation of American Remembrance in The Age Of Mass Culture* (New York: Columbia University Press, 2004).

⁵ Landsberg, *Prosthetic Memory*.

⁶ Olli Waris, ”Yle: Halla-aho ei kadu tekstejään – ‘Afrikkalainen ihmisaasta’ ei Halla-ahon mielestä erityisen loukkaava termi” *Ilta-Sanomat* 12.6.2017, https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/201706122200201740?fbclid=IwAR0rbp9eDMP522LCqIDpL1VJVcxlaR9QwWim5rgGVW2BTyHQ_Dur6ICA; Oula Seitsonen, Paul R. Mullins, ja Timo Yli-

maunu, ”Public memory, National Heritage, and memorialization of the 1918 Finnish Civil War”, *World Archaeology*, 51, no. 5 (2020), 741–758 (doi:10.1080/00438243.2020.1724821).

⁷ Käytetty valokuva-aineisto on tutkijoiden vapaasti käytettävissä ja julkaistavissa Michigan Tech Yliopiston arkiston luvalla.

⁸ Michigan Tech Archives and Copper Country Historical collections 2010, Michigan Tech University. (Verkkosivu <https://nara.lib.mtu.edu/>, avattu 12.8.2022).

⁹ Deborah Frontiera, *Copper Country Chronicles: The Best of J. W. Nara* (Houston: Shining Brightly Books, 2009).

¹⁰ Ks. esim. Reino Kero, *Suureen länteen: Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan* (Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 1996); Reino Kero, *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa: Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa* (Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 1997).

¹¹ Kero, *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*.

¹² Tuuli Matila, ”White death: Finnish World War Two Narrative and Alternative Heritage Work in Social Media”, *International Journal of Heritage Studies* 27, no. 6, 2021, 617–634. (doi:10.1080/13527258.2020.1843520).

¹³ Sanalla pakolainen on nykykulttuurissa usein negatiivinen painolasti – vainoa ja konflikteja paenneet leimataan kevyin perustein lähteneiksi elintasosurffailijoiksi. Joskus termistön rinnastelu synnyttää hyödyllistä keskustelua ja on nostanut siirtolaiskysymyksen mediassa näkyvästi esille. Näin kävi ainakin, kun Helsingin yliopiston professori Jussi Pakkasvirta viittasi Karjalan evakkojen uudelleensijoittamiseen käyttämällä nimitystä pakolaisongelma (Seppo Varjus, ”Saako evakkoa kutsua pakolaiseksi? Kirjoituksesta puhkesi iso riita”, *Iltasanomat* 10.12.2015, <https://www.is.fi/kotimaa/art-200001049970.html>).

¹⁴ Kero, *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*; Anne Heimo, ”The Italian Hall tragedy, 1913: A hundred years of remediated memories” teoksessa *The Twentieth Century in European Memory. Transcultural Mediation and Reception*, toim. Tea Sindbæk Andersen ja Barbara Törnquist-Plewa (Leiden: Brill, 2017).

¹⁵ Kero, *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*; Heimo, ”The Italian Hall tragedy”.

¹⁶ Landsberg, *Prosthetic Memory*; Susan L. Mizruchi, ”Fiction and the Science of Society” teoksessa *The Columbia History of the American Novel*, toim. Emory Elliot (New York: Columbia University Press, 1991).

¹⁷ Landsberg, *Prosthetic Memory*; Baritz, L. *The Culture of the Twenties*. (Indianapolis: Bobs-Merrill, 1970).

¹⁸ Ville Kivimäki, ”Between Defeat and Victory: Finnish memory culture of the Second World War”, *Scandinavian Journal of History*, 37 no. 4 (2012), 482–504; Matila, ”White death”. Doi: <https://doi.org/10.1080/03468755.2012.680178>.

¹⁹ Landsberg, *Prosthetic Memory*, 50.

²⁰ Kero, *Suureen länteen, 197–208*; Gary Kaunonen ja Aaron Goings, *Community in Conflict: A Working-Class History of the 1913–14 Michigan Copper Strike and the Italian Hall Tragedy* (East Lansing: Michigan State University Press, 2013).

²¹ Keweenaw historical archives, Margaret Blander and Helmi Warren Family Collection, Blander Box 1 Folder 7; Armas K. E. Holmio, *History of the Finns in Michigan* (Detroit: Wayne State University Press, 2001).

²² Keweenaw historical archives, Margaret Blander and Helmi Warren Family Collection, Blander Box 1 Folder 7.

²³ Keweenaw historical archives, Margaret Blander and Helmi Warren Family Collection, Blander Box 1 Folder 7.

²⁴ Pekka Rautio, ”Kun uskonnosta tehdään uutisia, konfliktit ja vastakkainasettelut korostuvat,” blogiteksti, Helsingin yliopisto 18.6.2018. <https://www2.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/kun-uskonnosta-tehdaan-uutisia-konfliktit-ja-vastakkainasettelu-korostuvat>.

²⁵ Heidi Vaalisto, ”Suomalaiselle KKK-miehelle kuitaillaan – ’Ei tainnut tuntea Ku Klux Klanin historiaa’”, *Iltasanomat* 26.9.2015 (<https://www.is.fi/kotimaa/art-200000099290.html>); Paula Abrams, *Cross purposes: Pierce v. Society of Sisters and the struggle over compulsory public education* (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2009), 9.

²⁶ Kero, *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*.

²⁷ Sara Salmi, ”Tarja Halonen tiukkana Oulun tapauksista: Tällaiset teot ovat kiellettyjä kaikissa kulttuureissa”, *YLE* 8.12.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10545089>.

²⁸ William John Thomas Mitchell, *What Do Pictures Want? The Lives and Loves of Images* (Chicago: Chicago University Press, 2005); Elisabeth Roberts, ”Geography and the Visual Image: A Hauntological Approach”, *Progress in Human Geography*, 37,

no. 3, (2012), 386–402. doi:10.1177/0309132512460902; Olli Kleemola, *Valokuva sodassa: Neuvostotilaat, neuvostoväestö ja neuvostomaalaisissa ja saksalaisissa sotavalokuvissa 1941–1945* (Turku: Oy Sigillum Ab, 2016).

²⁹ Esim. Mikko Salmela, ”Affektiivinen käänne: Yksi vai monia? Käsitteellisiä ja metodologisia pohdintoja”, *Tieteessä tapahtuu*, 35 no. 2 (2017), 32–35.

³⁰ Ks. kuitenkin Marianne Hirsch, *The Generation of Postmemory: Writing and Visual Culture After the Holocaust* (New York: Columbia University Press, 2012); Thy Phu, ja Linda Steer, ”Introduction: Affecting Photographies”, *Photography and Culture*, 2 no. 3 (2009), 235–240; Elizabeth Edwards, ”Objects of Affect: Photography Beyond the Image”, *Annual Review of Anthropology* 41, no. 1 (2012), 221–234. <https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092611-145708>; Tuuli Matila, *Seeing the War Through a Finnish Lens: Representation and Affect in the World War II Photographic Heritage* (Oulu: Oulun yliopisto, 2022).

³¹ Heimo, ”The Italian Hall tragedy”; Anna Kajander ja Eerika Koskinen-Koivisto, ”Aistikokemukset ja affektiivisuus arjen materiaalsen kulttuurin tutkimuksessa”, teoksessa *Paradigma: näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*, Kalevaseuran vuosikirja 100, toim. Niina Hämäläinen ja Petja Kauppi (Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2021), 350–365. <https://doi.org/10.21435/ksvk.100>. Tuuli Matila, Paul R. Mullins ja Timo Ylimaunu, ”Empathy for the ‘Other’: Neglected Finnish Ethnographic War Photography from Occupied Soviet territory”, *Journal of War and Culture Studies* (2021). <https://doi.org/10.1080/17526272.2021.2009656>.

³² Landsberg, *Prosthetic Memory*.

³³ Landsberg, *Prosthetic Memory*, 124.

³⁴ Landsberg, *Prosthetic Memory*, 135.

³⁵ Esim. Martin Lister ja Liz Wells, ”Seeing beyond belief: Cultural studies as an Approach to the Visual,” teoksessa *Handbook of Visual Analysis*, toim. Theo van Leeuwen ja Carey Jewitt (Lontoo: SAGE, 2001).

³⁶ Susan Sontag, *Valokuvauksesta*, käännös Kanerva Cederström ja Pekka Virtanen (Helsinki: Love kirjat, 1984), 143.

³⁷ Jon Mitchell, ”Ontology, Mimesis and Divine Intervention: Understanding Catholic Visionaries”, teoksessa *Ritual, Performance and the Senses*, toim. Michael Bull ja Jon Mitchell, 11–30 (Lontoo: Bloomsbury, 2015), 14. Doi: <https://doi.org/10.4324/9781003086598-2>.

³⁸ Jane Lydon, *Photography, Humanitarianism, Empire* (Lontoo: Bloomsbury Academic, 2016).

³⁹ Marianne Hirsch, ”Surviving images: Holocaust Photographs and the Work of Postmemory”, *The Yale Journal of Criticism*, Vol 14 No. 1, 2001: 5–37; Matila, Mullins ja Ylimaunu, ”Empathy for the ‘Other’”.

⁴⁰ Ks. esim. Susan Sontag, *Regarding the Pain of Others* (New York: Picador, 2017); Kleemola, *Valokuva sodassa*, 34.

⁴¹ Landsberg, *Prosthetic Memory*, 149.

⁴² Susan Lanzoni, *Empathy: A History* (New Haven ja Lontoo: Yale University Press, 2018).

⁴³ Elizabeth A. Segal, Jennifer M. Geiger, Karen E. Gerdes, Cynthia A. Lietz, ja M. Alex Wagaman, *Assessing Empathy* (New York: Columbia University Press, 2017).

⁴⁴ Kero, Suomalaisina Pohjois-Amerikassa, 172–173.

⁴⁵ Kero, Suomalaisina Pohjois-Amerikassa, 178–179.

⁴⁶ Holmio, *History of the Finns in Michigan*, 88.

⁴⁷ Tiina Männistö-Funk, ”Valokuvalla yli Valtamerten: Muotokuva muistamisen ja muistetuksi tulemisen välineenä”, teoksessa *Samanaikaisuuksia: Kansainvälisiä näköaloja vuoden 1911 maailmaan*, toim. Leila Koivunen ja Laila Syrjämää (Turku: Turun yliopisto), 16–31.

⁴⁸ Landsberg, *Prosthetic Memory*, 51.

⁴⁹ Landsberg *Prosthetic Memory*; Mark Selzer, *Bodies and Machines* (New York: Routledge, 1992).

⁵⁰ Suullinen tiedonanto, Marjo Juola 23.4.2021.

⁵¹ Esim. Riikka Purra, ”Vainoa ja merkkipaatteita”, blogikirjoitus, 2020 (<https://riikkapurra.net/2020/02/19/vainoa-ja-merkkipaatteita/>).

⁵² Thomas H. Eriksen, *Ethnicity and nationalism: Anthropological perspectives*, 3. painos (Lontoo: Pluto Press, 2010), 170; myös Anni Arvio, *Thinking About Finnish Heritage, Living the American Life. Ethnic identity and cultural heritage of third and fourth generation Finnish Americans*, kulttuuriantropologian pro gradu -tutkielma (Oulu: Oulun yliopisto, 2019), 65.

⁵³ Kero, *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa*.

⁵⁴ Arvio, *Thinking about Finnish Heritage, Living the American Life*, 61, 83.

⁵⁵ Suullinen tiedonanto, James Schwaderer 18.8. 2021.

⁵⁶ Kirjoittajan tiedossa ei ole, minkä verran paikalliset rakennussäädökset ovat voineet vaikuttaa rakennustyyliin.

⁵⁷ Ari Haasio ja Markku Mattila, *Suwaitsematon Suomi* (Helsinki: Avain 2021).

⁵⁸ Esim. Roope Rissanen, *Suurmoskeija Helsinkiin – millainen ja kenen rahoilla? Oikeuttamisen maailmat Helsinkiin kaavailun suurmoskeijahankkeen perusteluissa ja kritiikissä*, julkaisematon pro gradu -tutkielma (Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, 2019).

⁵⁹ Marianne Hirsch, *Family Frames: Photography, Narrative and Postmemory* (Cambridge, Massachusetts, Lontoo: Harvard University Press, 1997), 103.

⁶⁰ Tuuli Koponen, Oula Seitsonen ja Eerika Koskinen-Koivisto, ”Das ist Suomi”: Photographic Representation of Finland for a German Audience during the Second World War”, *Ennen ja nyt: Historian tietosanomat*, Vol 18 Nro 4 (2018).

⁶¹ Ritva Kylli, ”Että meikälaiset talonpoikaisruuat Amerikan herkkuihin tottuneille tuntuivat puulta” – Amerikan siirtolaisuus ja ruoka”, *Laari: Suomen maatalousmuseon vuosikirja* 2019, 29–40.

⁶² Heimo ”The Italian Hall tragedy”; Kaunonen ja Goings, *Community in Conflict*.

- ⁶³ Michael G. Karni, ”The Legacy of the Immigrant Finns”, teoksessa *Finnish Identity in America*, toim. Auvo Kostiaainen (Turku: Turun yliopisto, 1990).
- ⁶⁴ Kaunonen ja Goings, *Community in Conflict*, 49.
- ⁶⁵ Lindsay Hiltunen, *Cultural memory and the power of place: One hundred years of remembering the Italian Hall tragedy and the 1913-1914 Michigan copper strike* (Macomb: Faculty of the Department of History of Western Illinois University, 2014).
- ⁶⁶ Heimo, ”The Italian Hall tragedy”
- ⁶⁷ Samira Saramo, ”Death, Grief, and Socialism in Early-Twentieth-Century Finnish Migrant Communities”, esitelmä Suomalaisen kuolemantutkimuksen seuran seminaarissa 15.2.2021.
- ⁶⁸ Marianne Hirsch, ”Postmemories in Exile”, *Poetics Today*, Vol. 17, No. 4, 1996, 659–686. Doi: <https://doi.org/10.2307/1773218>.
- ⁶⁹ Roland Barthes, *Camera Lucida: Reflections on Photography* (London: Fontana, 1984); Hirsch, ”Surviving Images”.
- ⁷⁰ Sontag, *Valokuvauksesta*; Barbie Zelizer, *Remembering to Forget: Holocaust Memory Through the Camera's Lens* (Chicago: University of Chicago Press, 1998); Matila, *Seeing the War through a Finnish Lens*.
- ⁷¹ Ks. esim. Mattias Mattila, ”Valokuva nousi taas avainasemaan tiedonvälityksessä – päivä jolloin inhimillisyyttä huuhtoutui rannalle”, YLE 3.9.2015. <https://yle.fi/a/3-8277650>.
- ⁷² Samira Saramo, ”Capitalism as Death: Loss of Life and the Finnish Migrant Left in the Early Twentieth Century”, *Journal of Social History* 55, no. 3, 2022, 668–694. <https://doi.org/10.1093/jsh/shab039>.
- ⁷³ Lindsay Hiltunen, ”Seems Like Yesterday: Community Memory and the Michigan Copper Strike, 1913–2013” *Western Illinois Historical Review* Vol. VI, 2014, <https://www.wiu.edu/cas/history/wihr/pdfs/Seems%20Like%20Yesterday%20HiltunenVOLVI.pdf>.
- ⁷⁴ Heimo, ”The Italian Hall tragedy” viitaten; Dagmar Brunow, *Remediating Transcultural Memory: Documentary Filmmaking as Archival Intervention* (Berliini & Boston: DeGruyter, 2015).
- ⁷⁵ Heimo, ”The Italian Hall tragedy”.
- ⁷⁶ Landsberg, *Prosthetic Memory*.
- ⁷⁷ Kaunonen ja Goings, *Community in Conflict*, 173–174.
- ⁷⁸ Katja Boxberg, ”Mika Ihamuotila: Suomi tarvitsee radikaalia muutosta, muuten kasvuhakuiset yhtiöt lähtevät – Parhaat sanovat, että ai Suomi, enpä tiedä”, *Talouselämä* 27.3.2021, <https://www.talouselama.fi/uutiset/mika-ihamuotila-suomi-tarvitsee-radikaalia-muutosta-muuten-kasvuhakuiset-yhtiot-lahtevat-parhaat-sanovat-etta-ai-suomi-enpa-tieda/606c2fd1-e5ef-4df5-a73b-cbda9b1457fc>.